

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.3>**Оксана ІВАНИЦЬКА**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Інститут гуманітарних та соціальних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79001
ORCID: 0000-0002-5947-314X

Oksana IVANYTSKA

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Lviv Polytechnic National University,
12, Bandery St, 12, Lviv, Ukraine, 79001
ORCID: 0000-0002-5947-314X

**ЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕНТОРСЬКОЇ І ТЬЮТОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ****ETHICAL ASPECTS OF MENTORING AND TUTORING ACTIVITIES
AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати етичні аспекти менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти. *Методологія* включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків і рекомендацій. Під час дослідження використовувалися наступні методи наукового пізнання: термінологічний, системно-структурний, діалектичний, порівняльний, логіко-нормативний, логіко-семантичний. *Наукова новизна* полягає в тому, що, використовуючи метод аналізу наукової літератури та результати емпіричного дослідження, поглиблено аналіз етичних аспектів менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти в межах сучасного освітньо-наукового простору в період євроінтеграційних процесів в Україні в умовах війни. *Висновки.* Менторська і тьюторська діяльність у закладах вищої освіти сприяє соціалізації та адаптації студентів в освітньому середовищі. Для ефективної реалізації завдань, що ставляться перед менторами і тьюторами важливо дотримуватися етичних правил взаємодії усіх учасників освітнього процесу, а також, етичних кодексів поведінки ментора і тьютора, що сприятиме формуванню комунікативної, етичної, моральної культури та формуванню нових компетентностей майбутніх фахівців і особистісному розвитку самого ментора.

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають належне результативне реформування вищої освіти. Впровадження менторства і тьюторства як добровільної, допоміжної, акумулюючої молоді інституції, що функціонує на основі студентоцентризму і аксіологічних норм, є складовою таких реформ і сприятиме інтеграції української студентської спільноти до міжнародного освітньо-наукового простору.

Ключові слова: менторство, тьюторство, освітній простір, етичні норми, етичні кодекси, євроінтеграційні процеси.

The purpose of the article is to analyze the ethical aspects of mentoring and tutoring at higher educational institutions based on theoretical and applied approaches. Methodology. The methodology includes a comprehensive analysis and generalization of the available scientific and theoretical material as well as the formulation of relevant conclusions and recommendations. The following methods of scientific knowledge were used during the research: terminological, systemic-structural, dialectical, comparative, logical-normative, logical-semantic. *The scientific novelty* is in the fact that, using the method of scientific literature analysis and the results of empirical research, the analysis of ethical aspects of mentoring and tutoring activities at higher educational institutions within the modern educational and scientific space during the European integration processes in Ukraine under the conditions of war was deepened. *Conclusions.* Mentoring and tutoring activities at higher educational institutions contribute to the socialization and adaptation of students in the educational environment. For the effective implementation of the tasks set before mentors and tutors, it is important to adhere to the ethical rules of all educational process participants interaction, as well as ethical codes of conduct for mentors and tutors, which will contribute to the formation of a communicative, ethical, moral culture and the formation of future specialists new competences and a mentor personal development.

European integration processes in Ukraine require proper and effective reform of higher education. The introduction of mentoring and tutoring as a voluntary, auxiliary, youth-accumulating institution that functions on the basis of student-centeredness and axiological norms is a component of such reforms and will contribute to the integration of the Ukrainian student community into the international educational and scientific space.

Key words: mentoring, tutoring, educational space, ethical norms, ethical codes, European integration processes.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного освітнього простору вимагає впровадження нових форм і методик не лише щодо надання освітніх послуг, а, перш за все, для формування цілісної особистості майбутнього фахівця-професіонала. Впровадження інституту менторства і тьюторства є одним зі способів розвитку студентоцентристського підходу у ЗВО.

Менторська і тьюторська діяльність вимагає певних навиків і характеризується різними підходами і засобами та способами досягнення бажаного результату, але, беззаперечним є те, що весь процес повинен ґрунтуватися на дотриманні етичних норм, зокрема, тих, що прописані в етичних правилах (кодексах) університету і, безпосередньо на етичних вимогах, які ставляться до діяльності ментора, тьютора та їх взаємодії з освітнім середовищем.

Стрімкий розвиток сучасного соціуму ставить перед учасниками освітнього процесу ряд нових вимог, які сприяють формуванню нового, конкурентоздатного на професійному полі, покоління.

На жаль, під час війни росії проти України у ЗВО зіткнулися з актуальною проблемою освітньої адаптації і соціалізації студентів, що проживали на тимчасово окупованих територіях, студентів, що є з числа вимушено переселених осіб, а також, колишніх військовослужбовців. Така робота частково проводиться менторами і тьюторами і дотримання етичних норм, норм моралі і правил етики комунікації – запорука результативної співпраці ментора зі студентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для всебічного аналізу задекларованої проблематики доцільно опиратися на теоретико-методологічний потенціал праць учених в галузі педагогіки, соціології, етики та комунікативної культури.

Розвитку менторства та тьюторства у освітньому просторі приділяли увагу такі науковці, як: А. Алексєнко, Л. Гончаренко, Н. Дегтярєва, В. Дейнека, К. Карпенко, Ю. Наріжний, Д. Ситник, Н. Стельмах та інші.

Їхні наукові концепції сприяли тому, що в межах педагогіки, психології, суспільствознавства розвивається новий підхід до розуміння процесу формування майбутніх фахівців-професіоналів на основі студентоцентризму і поваги до людської гідності та особливостей набуття фахових компетентностей.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати етичні аспекти менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для кращого розуміння ролей тьютора та ментора у вищій освіті варто дати визначення таких понять, як «тьюторство», «менторство», «тьютор», «ментор», «тьюті» та «менті» та виявити їхні сутнісні характеристики.

Аналізуючи вищезазначене, можемо запропонувати визначення термінів «тьютор», «тьюті», «ментор», «менті» відповідно до теперішніх умов вищої освіти:

Тьютор – студент старших курсів університету, який на волонтерських засадах або за визначену університетом винагороду надає допомогу іншому студенту або групі студентів з метою академічної та культурної адаптації, а також у процесі освоєння певної навчальної дисципліни з метою поглиблення знань, формування вмінь і навичок та підвищення рівня академічної успішності, а відтак і якості освітніх послуг, що їх надає заклад вищої освіти.

Тьюті – студент першого або другого курсу з меншими можливостями, який потребує підтримки під час адаптації в університеті, або з вивченням певних дисциплін.

Ментор – досвідчений і надійний наставник чи консультант, який може бути працівником закладу вищої освіти, або інших організацій чи підприємств та який, отримуючи заробітну плату і виконуючи свої посадові обов'язки, надає консультації студентам, психологічну та організаційну підтримку, координує студентські проекти у визначених напрямках (ІТ, економіка тощо), сприяє розвитку загальних компетентностей з метою забезпечення комфортного навчального середовища, та підвищення рівня академічної успішності.

Менті – студент університету, який співпрацює з ментором та отримує додаткові знання, досвід і компетентності для досягнення нових, амбітних цілей та власного професійного розвитку.

Безперечно, етичні норми взаємодії менторів і тьюторів зі студентами – є основою означеного процесу, але не менш важливими є взаємовідносини між представниками ЗВО (керівництво, викладачі) з менторсько-тьюторським колективом (відділом, центром).

Відповідно до кодексу етики Великої Хартії університетів (Magna Charta Universitatum) важливо дотримуватися наступних принципів: академічна добросовісність та етичне проведення досліджень; справедливість і відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість і незалежність; критичний аналіз і повага до аргументованих думок; відповідальність за управління активами, ресурсами та навколишнім середовищем; вільне та відкрите

поширення знань та інформації; солідарність і справедливе ставлення до міжнародних партнерів. Етичні норми поведінки повинні застосовуватися до всіх представників академічної спільноти, включаючи керівництво, викладачів, адміністративних працівників та студентів [1].

З огляду на наведене вище, ми вважаємо, що етичні правила менторсько-тьюторської діяльності варто формулювати на основі етичного кодексу конкретного закладу вищої освіти та світової практики у цій сфері.

Світова практика розвитку такого виду діяльності, зокрема, Європейського Союзу, дає можливість висновувати про високу результативність соціально-освітньої активності студентів, що співпрацюють з ментором, або тьютором. Така співпраця, однозначно, налагоджується через дотримання певних правил взаємодії.

Ментор, будучи досвідченим педагогом, для налагодження роботи за принципами освітньої діяльності і етичних норм повинен сформувати процес і зміст взаємодії з підопічними за такими орієнтовними етапами [2, с. 53]:

- проектувальний етап (створення педагогічних умов для успішного входження студентів в освітній процес і їх адекватного самовизначення);
- організаційно-діяльнісний етап – орієнтовна фаза (створення умов для побудови студентами повної орієнтовної основи освітньої діяльності);
- організаційно-діяльнісний етап – фаза розвитку (створення умов для становлення студентів як суб'єктів навчальної діяльності);
- організаційно-діяльнісний етап – інтегруюча фаза (створення умов для становлення студентів як суб'єктів соціально-професійної діяльності та діяльності з розвитку особистісно-професійної компетентності);
- діагностичний етап (оцінка результатів надання студентам освітньої послуги і діагностика досягнення цілей);
- підтримуючий етап (створення умов для подальшого самовизначення студентів, підтримка мотивації на подальший професійний і особистісний розвиток).

На кожному з цих етапів ми повинні вести мову про реалізацію етичних стандартів освіти і, безпосередньо, менторсько-тьюторської роботи.

Європейська освітньо-наукова спільнота приділяє цьому питанню значну увагу. Однозначно, що впровадження і дотримання етичних норм у практичній роботі теж зазнає певних невдач і є ряд норм, які можуть не

сприйматися учасниками менторства, але шляхом відкритого узгодження і прозорого прийняття етичних кодексів, через обговорення, апробацію можна дійти взаєморозуміння щодо оптимального набору норм і правил.

Радою Європи сформульовано певні підходи до етичних стандартів у педагогічній професії, зокрема, зазначається, що «Етичний кодекс» – це формулювання етичних норм для педагогічної професії, що встановлює стандарти етичної поведінки, яка очікується від викладачів, та інформує зацікавлені сторони сфери освіти про очікування від педагогічної професії в контексті поведінки і ставлення під час взаємодії з нею [3, с. 1–4].

Важливо акцентувати увагу не тільки на етичній складовій поведінки ментора, а також на етиці поведінки студентів з якими працює ментор. В етичних правилах повинні визначатися вимоги-корективи етичних норм у поведінці студента, як учасника відносин «ментор-менті», «ментор-тьюті», «тьютор-тьюті».

Важливим є те, щоб ці норми не були жорсткими наказовими вимогами, які переходять у площину моралізаторства і заборон. Таким підходом можна досягнути протилежної реакції, особливо з боку студентів. Оптимальними будуть певні рекомендації по дотриманню етичних правил взаємин і спілкування.

Мораль виконує пізнавальну, оціночну, виховну функції, а її складовими є моральна свідомість, моральна діяльність, моральні відносини. Норми і принципи моралі, моральні ідеали та почуття становлять систему моралі, яка складає основу, життєву позицію особистості [4].

Як зазначає М. Верхоляк, моральне виховання виступає головним чинником гармонійного всебічного розвитку особистості. Специфіка морального виховання залежить від особливостей моралі як форми суспільної свідомості. Вона відображає соціальну дійсність у вигляді специфічних уявлень про добро і зло, що закріплюються у свідомості людей як принципи, норми, ідеали, покликані регулювати людську поведінку з метою збереження і розвитку суспільства як цілого [5, с. 8].

Спілкування вважається мірилом моральної культури людини. Етика спілкування засвідчує моральність особистості, являється віддзеркаленням індивідуальної моральної свідомості, що є сукупністю конкретних навичок, умінь, установок, почуттів. Окрім моральної свідомості важливою є культура почуттів і культура поведінки. Морально зріла особа із сформованим знанням куль-

турних моделей поведінки, етикетних правил повинна вміти їх адекватно використовувати в кожній конкретній життєвій ситуації [6, с. 11].

Оволодіння соціокомунікативною компетентністю, тобто вміннями і навичками вербальної і невербальної поведінки у типових комунікативних ситуаціях трудового процесу підвищить ефективність підготовки фахівців до трудової соціалізації, до більш ефективної активності у ситуаціях професійної та соціальної діяльності [7, с. 170–176].

Студенти перебувають на етапі формування стійкої моральної свідомості і культури, на етапі пошуку власних ціннісних орієнтацій і орієнтирів. Через певний максималізм, молодим людям буває складно зрозуміти певні правила і вимоги соціуму, особливо, коли відбувається соціалізація в новому освітньому просторі, звикання до нової ролі «студент».

Ментор, досить часто, є тією особою яка зможе розгледіти проблеми і потреби конкретного студента у значно ширшій площині, аніж навчально-освітня. На цьому етапі важливо дотримуватися етичних норм взаємодії. Не можна нав'язливо пропонувати допомогу, залучати сторонніх осіб, розголошувати особисту інформацію.

Звичайно, якщо мова йде про необхідність надання професійної психологічної, правової чи будь-якої іншої допомоги, то діяти потрібно чітко і безкомпромісно, але дотримуючись принципу поваги до честі і гідності особи.

Загалом, варто розуміти, що будь-які етичні кодекси у закладах вищої освіти повинні ґрунтуватися на повазі до честі і гідності особи, на дотриманні принципу «моя свобода закінчується там, де починається свобода іншої людини».

В першу чергу, ментор повинен бути педагогом високого класу. Ми поділяємо думку Н. Стельмах про те, що в умовах вищої школи студенти – майбутні педагоги повинні оволодіти основами деонтологічної культури в процесі теоретичної та практичної підготовки. На лекціях, семінарах, конференціях, у процесі вивчення вибіркових дисциплін вони ознайомлюються з нормативними документами, усвідомлюють вимоги до сучасного педагога, зміст спеціальних компетентностей, кваліфікаційних характеристик тощо. У процесі проходження різних видів педагогічних практик, тренінгів, участі у майстер-класах у студентів формуються практичні уміння та навички взаємодії з дітьми з позицій деонтологічної культури [8, с. 149–153].

Менторсько-тьюторська діяльність в конкретному закладі вищої освіти може здійсню-

ватися на основі певних центрів, які мають свій статут, етичний кодекс і є, по суті, площиною для формування студентських братств, де ментори працюють з командою і консультують конкретного студента, а тьютори діляться досвідом і самі набувають нових знань і компетентностей.

Слушною є думка науковців, що однією з особливостей педагогічної діяльності взагалі є те, що обидві сторони – і той, хто навчає, і той, хто вчиться, – є активними учасниками процесу обміну інформацією, так би мовити, партнерами. По-перше, студент – це доросла людина з власними поглядами, світоглядом, переконаннями, уподобаннями. По-друге, студент добровільно і свідомо вибирає ту сферу, в якій він прагне здобути вищу освіту. По-третє, навчальну діяльність студентів повинна виділяти самостійність. По-четверте, навчальна діяльність студентів за способами і засобами здійснення наближається до науково-дослідної роботи. По-п'яте, період навчання у вузі не такий довгий і студент вже через кілька років сам буде фахівцем в тій області, до якої його готує викладач. Тому він має право розраховувати на більш довірливе ставлення з боку викладача як до майбутнього колеги [9, с. 22–23].

Саме тут доцільно зауважити, що до менторської роботи можуть залучатися зовнішні ментори. Зовнішній ментор – професіонал, фахівець у певній сфері, що працює на підприємстві, в установі, організації і може та бажає поділитися досвідом, здійснюючи менторську діяльність, що сприяє кращому розумінню студентами свого майбутнього фаху, того які проблеми і труднощі можуть їх чекати у професійній кар'єрі.

«Зовнішньому» ментору, що працює у форматі менторингу зі студентами, важливо розуміти його основні теоретичні засади, адже саме вони допомагають перетворити неорганізовані процеси передачі досвіду і неформального супроводу за принципом «рівний-рівному» в справжній повноцінний менторинг [10, с. 8].

За таких умов етичні норми менторсько-тьюторської діяльності розповсюджуються і на зовнішнього ментора, а тому його потрібно ознайомити з такими нормами і, за необхідності, внести певні корективи з огляду на практику зовнішнього менторства.

Висновки. Менторська і тьюторська діяльність у закладах вищої освіти сприяє соціалізації та адаптації студентів в освітньому середовищі. Для ефективної реалізації завдань, що ставляться перед менторами і тьюторами важливо дотримуватися етичних правил взаємодії

усіх учасників освітнього процесу, а також, етичних кодексів поведінки ментора і тьютора, що сприятиме формуванню комунікативної, етичної, моральної культури та формуванню нових компетентностей майбутніх фахівців і особистісному розвитку самого ментора.

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають належне результативне реформу-

вання вищої освіти. Впровадження менторства і тьюторства як добровільної, допоміжної, акумулюючої молоді інституції, що функціонує на основі студентоцентризму і аксіологічних норм, є складовою таких реформ і сприятиме інтеграції української студентської спільноти до міжнародного освітньо-наукового простору.

Література:

1. Обсерваторія. *Велика Хартія університетів*. 2020. <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum>
2. Ситник Д., Дегтярьова Н. Тьюторство та особливості його реалізації у ЗВО. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2020. Том 7. № 1. С. 48–57.
3. Якої думки Рада Європи про етичні стандарти у педагогічній професії? *Бюлетень «Академічна доброчесність»*. 2022. № 29. С. 1–4. <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-29.pdf>.
4. Портал Українська педагогіка. *Завдання і зміст морального виховання. Шляхи і засоби морального виховання*. 2021. <https://ukped.com/materialy/teoriia-vykhovannia/19-zavdanna-i-zmist-moralnoho-vykhovannia-shliakhy-i-zasoby-moralnoho-vykhovannia.html>.
5. Верхоляк М. Р. Моральне виховання особистості: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів I курсу спеціальності 231 «Соціальна робота» з курсу «Педагогіка». Львів. : «Растр-7». 2019. 82 с.
6. Наріжний Ю. О. Конспект лекцій з дисципліни «Етика та естетика». *Дніпровський державний університет внутрішніх справ*. Дніпро. 2016. 17 с.
7. Барабанова Н. Р., Грушевська Ю. А. Види та засоби соціальних комунікацій у професійній діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72) № 6 Ч. 2. 2022. С. 170–176.
8. Стельмах Н. В. Шляхи формування деонтологічної культури майбутнього педагога. *Теорія і методика професійної освіти*. Випуск 17. Т. 1. 2019. С. 149–153.
9. Алексеєнко А. П., Карпенко К. І., Гончаренко Л. О., Дейнека В. В. Навчальний посібник з курсу «Професійна етика вищої освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Харків: ХНМУ. 2015. 77 с.
10. Іванік О., Каравай А., Гавінек-Дараргулія М., Кнюпа Ю., Лашук Ю. Рівний рівному. Посібник для менторів. Київ: Інша освіта. 2015. 57 с.

References:

1. Observatoriia. (2020). Velyka Khartiia Universytetiv. [The Great Charter of Universities]. <https://www.magna-charta.org/> [in Ukrainian].
2. Sytnyk D., Dehtiarova N. (2020). Tiutorstvo ta osoblyvosti yoho realizatsii u ZVO. [Tutoring and features of its implementation in higher education institutions]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. Tom 7. № 1. S. 48–57. [in Ukrainian].
3. Biuletен «Akademichna dobrochesnist». (2022). Yakoi dumky Rada Yevropy pro etychni standarty u pedahohichnii profesii? [What is the opinion of the Council of Europe about ethical standards in the teaching profession?]. 2022. № 29. S. 1–4. <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-29.pdf> [in Ukrainian].
4. Portal Ukrainaska pedahohika. (2021). Zavdanna i zmist moralnoho vykhovannia. Shliakhy i zasoby moralnoho vykhovannia. [Tasks and content of moral education. Ways and means of moral education]. <https://ukped.com/materialy/teoriia-vykhovannia/19-zavdanna-i-zmist-moralnoho-vykhovannia-shliakhy-i-zasoby-moralnoho-vykhovannia.html> [in Ukrainian].
5. Verkholiak M. R. (2019). Moralne vykhovannia osobystosti: metodychni rekomendatsii dlia samostiinoi roboty studentiv I kursu spetsialnosti 231 «Sotsialna robota» z kursu «Pedahohika». [Moral education of the individual: methodological recommendations for the independent work of students of the 1st year of the specialty 231 "Social work" from the course "Pedagogy"]. Lviv. : «Rastr-7». 82 s. [in Ukrainian].
6. Narizhnyi Yu. O. (2016). Konspekt lektsii z dystsypliny «Etyka ta estetyka». [Synopsis of lectures on the discipline "Ethics and Aesthetics"]. *Dniprovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav*. Dnipro. 17 s. [in Ukrainian].
7. Barabanova N. R., Hrushevska Yu. A. (2022). Vydy ta zasoby sotsialnykh komunikatsii u profesiinii diialnosti. [Types and means of social communications in professional activity]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*. Tom 33 (72) № 6 Ch. 2. S. 170–176 [in Ukrainian].
8. Stelmakh N. V. (2019). Shliakhy formuvannia deontolohichnoi kultury maibutnoho pedahoha. [Ways of forming the deontological culture of the future teacher]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. Vypusk 17. T. 1. S. 149–153 [in Ukrainian].

9. Alekseienco A. P., Karpenko K. I., Honcharenko L. O., Deineka V. V. (2015). Navchalnyi posibnyk z kursu «Profesiina etyka vyshchoi osvity» dlia osib, shcho navchaiutsia v mahistraturi za spetsialnistiu «Pedahohika vyshchoi shkoly». [Study guide for the course "Professional ethics of higher education" for persons studying for a master's degree in the specialty "Pedagogy of higher education"]. Kharkiv: KhNMU. 2015. 77 s. [in Ukrainian].

10. Ivanik O., Karavai A., Havinek-Daharhuliia M., Kniupa Yu., Lashchuk Yu. (2015). Rivnyi rivnomu. Posibnyk dlia mentoriv. [Equal to equal. Guide for mentors]. Kyiv: Insha osvita. 57 s. [in Ukrainian].